

Under Ytan September 2006

Hallå 08! I Skåne finns kunskaperna

Ska Östersjön räddas måste de skånska Serfarenheterna tas på allvar och ligga till grund för räddningsarbetet! Den slutsatsen drog jag efter en konferens vid Stockholm för några veckor sedan dit jag kallats av miljödepartementet.

Konferensens syfte var att finna svar på frågan "Östersjön i balans – hur når vi dit?". 90 procent av deltagarna kom från huvudstaden – deltagarlistan omfattade endast två från Skåne. Skånelänsstyrelsen saknades liksom kustkommunernas experter.

Det var därför inte underligt att Östersjön blev Stockholms skärgård i deltagarnas ögon.

Att Öresund är på väg att bli friskt, att man kan äta fisk fångad i Köpenhamns hamn, som f ö har ett hyfsat badvatten nu, intresserade inte stockholmarna.

Jag upplevde konferensen som mycket märklig. Det är ju trots allt i södra Sverige som de stora kunskaperna finns, bl a till följd av de stora projekten såsom Öresundsbron och vindkraftparkerna.

Här kan man studera effekterna på havs-

Kjell Andersson, Lunds tekniska högskola och Öresundsfondens ordförande, har kallats till Stockholm. Han kom tillbaka deprimerad – men också stridslysten.

miljöinsatser, här finns ett levande intresse om sund och hav och vad som finns under ytan.

I Öresund finns 45 fiskebåtar som tar ut fritidsfiskare – en smått fantastisk siffra. Här finns kustyrkesfiskare och trålare. I Öresund finns en bättre spridning av torsk i alla åldrar än i något annat ställe i Östersjön. Det viktigaste av allt; vi vet havets rekreativvärde inklusive natur-och kulturvärden.

Om en förändring skall ske för hela Östersjön måste nog ett initiativ tas i Skåne. Det första som bör göras är skånelänsstyrelsen och Region Skåne bjuder in till en konferens över ämnet. Ta med kommunerna, politiker, ideella organisationer, entreprenörer – alla dem som vill använda och förvalta havet i fortsättningen.

Kjell Andersson

Sommarens tumlare - en dödsdömd val?

Har du varit ute med båt i sundet i sommar? Då har du kanske sett dem, tumlarna - en liten val, ett däggdjur och inte en fisk som människan ibland trott.

Tumlare är den enda valart som regelbundet förekommer i Sverige. Andra valar och delfiner kan ses i svenska vatten med då bara tillfälligt. I somras har jag själv sett och fått flera rapporter om små tumlargrupper i Öresund, kring Kullaberg och i Skälderviken. Många av grupperna har varit honor med en kalv.

Man blir varm i hela kroppen när man får komma dem nära, dessa, jämfört med delfiner, skygga djur.

Sådan är den

Alla valar är däggdjur som återvänt till havet och antagit en fiskliknande skepnad och är indelade i två grupper – tandvalar och bardvalar.

Tumlare är tandvalar och är den minsta av alla valarter: Tummlaren som finns här i Sverige, vanlig tumlare, är mörk på ryggen och ljus på undersidan med ett mörkt streck från mungipan till bröstfenan. Det viktigaste igenkänningstecknet är den låga trekantiga rygghenen, som då och då sticker upp ur havet när tummlaren simmar nära ytan.

Tummlaren är knubbig, eftersom den är utrustad med ett tjockt späcklager för att klara det nordiska klimatet. Den kan väga upp till 70-75 kg och bli ca 180 cm lång. Det som skiljer tummlarna från delfinerna är framförallt dess trubbiga nos och deras små spadformade tillplattade tänder. Delfiner har koniska, spetsiga tänder och ofta en spetsigare näbbliknande nos.

Tumlare är mycket skygga och hoppar inte alls lika mycket över vattnet som sina släktingar delfinerna. De är därför svåra att få syn på, och det är få människor idag som faktiskt har sett vår lilla svenska val.

Kristin Johansson är marinbiolog och knuten till Öresundsfondens styrelse. Hon ger här en bred och faktafylld bakgrund om en utrotningshotad liten val i Öresund.

Tummlaren är fridlyst i svenska vatten sedan 1973 och finns med i den svenska rödlistan från år 2000 och är klassad som sårbar.

Här finns den

Den vanliga tummlaren finns i kustområden i norra Stilla havet, Nordatlanten. Tummlarens naturliga utbredningsområde runt Sveriges kuster sträcker sig längs hela västkusten i Skagerak och Kattegatt, genom Öresund och norrut ungefär till Ålands hav. Fram till 50-talet såg man ofta tummlare i Stockholms skärgård, till och med enstaka djur i Bottenviken.

Enligt inventeringar gjorda 1994-95 fanns det omkring 600 tummlare i Östersjön samt cirka 36 000 djur i Skagerack, Kattegatt och danska Bälten. När man 2002 genomförde en ny inventering hamnade uppskattningen runt 100-150 djur i hela Östersjön. Minskningen är kraftig, och antalet djur i Östersjön idag är starkt hotade av utrotning.

En ny inventering inom ett internationellt samarbete genomförs under 2005-2006 och kommer förhoppningsvis att ge svar på hur det står till med beståndet i Västerhavet idag.

Man vet inte exakt hur många djur som kan ha levt i dessa områden tidigare, men en intervjuundersökning med fiskare, kustbevakare och besättningsmän på färjor tyder på att antalet observationer av tummlare

minskat 100-400 gånger i Östersjön och 4-9 gånger i Skagerak och Kattegat mellan 1950-1980.

Man tror att Östersjöns tumlarpopulation är skild från den i danska Bälten, Kattegatt och Skagerak. En så liten isolerad population är mycket sårbar.

Så lever den

Tumlaren lever ensamma eller i små grupper om 2-4 individer. Dessa grupper består som regel av en hona och hennes kalv, ungdomsgrupper eller ensamma könsmogna hannar.

Större grupper påträffas mer sällan då på platser där det är gott om mat. Tumlaren jagar ensam och lokaliserar födan med hjälp av synen och ekolod; den gör klickljud som studsar mot omgivningarna och kan sedan tolka ekot som en "tredimensionell bild" av botten och eventuella byten. Det är även troligt att tumlaren använder dessa klickljud för kommunikation.

Tumlaren hämtar normalt luft varannan minut, men då de kan dyka ned till minst 240 meters djup kan de hålla andan 5-6 minuter.

Det dagliga födointaget per vuxen individ är troligen i 2-4 kilo och de lever främst av fet fisk som simmar i stim, till exempel sill, skarpsill och små torskfiskar, på västkusten äter de också en hel del pirål.

Tumlaren tycker inte om när människor och båtar kommer för nära. Den rider inte på bogvågen av båtar som delfiner gör för att få lite "skjuts" och leka. Tumlare hoppar inte heller över vattenytan som många delfiner, utan håller sig så mycket som möjligt under ytan.

Livslängden är 12-15 år. En hona blir könsmogen vid tre till fyra års ålder och hon får sedan en kalv varje eller vart annat år. Hanarna blir könsmogna några år senare.

Parningen sker mellan juli och augusti, kalven föds sedan i juni eller juli året där på. Kalven diar i ungefär 9 månader sedan övergår den gradvis till fiskdiet men stannar med modern i ungefär ett år eller tills en ny kalv föds. Födelsevikten ligger på omkring 8 kg och vid tre månaders ålder väger kalven upp emot 20 kg.

Forts. nästa sida

Det är vanligt att honan förlorar sina två första kalvar under digivningsperioden, troligen eftersom hon de första gångerna är oerfaren som mamma.

Hoten

Orsaken till tillbakagången är en sammansatt effekt av bifångster i fiskeredskap, minskad födotillgång, miljögifter och mänsklig påverkan av livsmiljön.

Tumlares levnadsområde längst kusterna sammanfaller med våra aktiviteter till havs och vi exploaterar kusterna allt mer. T.ex. så sammanfaller den maximala fritidsbåtstrafiken med tumlarens kalvningstid. Ljud färdas snabbt och långt under vatten och det blir svårare och svårare att hitta tysta platser i haven.

Artens relativt höga näringskrav och låga reproduktionstakt gör den känslig för negativ påverkan. Utfiskning av sillbestånden på 1960- och 1970-talen kan ha samband med nedgången i bestånden av tumlare.

För närvarande utgör bifångster vid olika fiskemetoder troligen det allvarligaste hotet mot tumlaren.

Boven är de vanliga nylonnät, som används av både fritids- och yrkesfiskare. Då tumlare

navigerar med hjälp av ekolod sänder de ut

ljudpulser, som studsar tillbaka från fiskar och andra föremål i vattnet. De tunna nylontrådarna i näten skickar inte tillbaka ljudet utan går rakt igenom. Tumlarna upptäcker därför inte näten förrän det är för sent. Tumlarna orkar varken slita sig loss, eller lyfta nätet till ytan för att andas. De drunknar efter några minuters förtvivlad kamp. De gamla bomullsnäten var tjockare och lättare att upptäcka med ekolod.

De flesta djur (60 procent) som fastnar och drunknar i fiskeredskap är 1–2 år gamla. Detta tyder på att erfarenheten kan spela en viss roll för att undvika fiskeredskap. Döda djur påträffas på djup mellan 0–100 meter då djuren använder stora delar av havsdjupen, de dyker ner på djupet för att jaga och hämtar luft vid ytan. Bifångst förekommer i minst elva olika fiskeredskap i svenska vatten t.ex. drivgarn, bottensatta garn samt flyt- och bottentrål. Det är även känt att bifångst av tumlare förekommer i ytterliggare tio fiskeredskap men det finns ingen uppskattning på omfattningen i dessa fisken.

Forts. nästa sida

Vad görs för att rädda tumlaren?

Ny kunskap är viktig för att kunna fastställa vad som bör göras för att rädda tumlare. Fiske med nät och garn kommer inte att upphöra så vi måste hitta metoder som gör att tumlarna undviker dessa dödsfällor. Vi behöver lära oss mer om hur de lever och i vilka områden de finns så tumlare och människor på bästa sätt kan samexistera i framtiden.

På några ställen i Sverige bedrivs nu forskning, kring populationsstruktur, utbredning, om tumlarens ekolod och om akustiska metoder för att undvika bifångst samt påverkan av miljögifter och diet.

Eftersom tumlarnas ekolod inte upptäcker näten i tid så letar man efter möjligheter att på andra sätt varna dem för näten. Man gör bland annat försök med så kallade pingers som

sänder ut ljud som ska skrämman bort tumlarna. Danmark har sedan augusti 2000 krav på pingers för torskgarn satta runt vrak i Nordsjön. En preliminär utvärdering tyder på att åtgärden har haft god effekt. Det största problemet i dagsläget är den stora kostnaden i tid och pengar för de fiskare som ska använda dem. Pingersarna ska sitta på näten med 100 till 200 meters mellanrum.

Fler marint skyddade områden och information till allmänheten är också viktiga områden att jobba vidare på.

Agreement on the conservation of small Cetaceans in the Baltic and North Seas är en överenskommelse om bevarande av småvalar i Östersjön och Nordsjön. Den har skrivits under av de flesta länder runt Östersjön och Nordsjön, även Sverige.

Bara inom det danska nordsjöfisket drunknar årligen mellan 4.000 och 7.000 tumlare på detta sätt. De andra länderna som fiskar i Nordsjön, har inte gjort motsvarande undersökning, men det finns inget som tyder på att deras nät skulle drabba tumlarna i mindre omfattning. Och på andra sidan Atlanten, på USA:s och Kanadas östkust, är problemet lika stort. På sikt hotas artens existens.

Miljögifter är också ett hot, särskilt i Östersjön där tumlaren måste betraktas som akut hotad. Halten av DDT, PCB och dioxiner hos tumlare insamlade i Skagerak - Kattegatt visade dock lägre värden 1988-90 jämfört med 1978-81. Östersjöns tumlare har emellertid högre halter, särskilt av PCB, än tumlare i Västerhavet. Gifthalterna i Östersjöns tumlare är på en nivå där negativa effekter kan förväntas på djurens hälsa.

Miljödomstolen vill höra vår röst!

Det kom ett brev hem till mig här-
omdagen. Avsändare var Miljödomstolen i Växjö. I brevet meddelades att domstolen håller huvudförhandling om den s k Olje-
hamnsrännan i Malmö 4 oktober.

Detta är för oss en historisk skrivelse. För första gången vänder sig domstolen direkt till Öresunds-
fonden.

Den stora betydelsen är: Domstolen vill höra vår röst.

Under många, många år har Öresundsfondens ordförande Kjell Andersson och undertecknad dagligen letat i tidningarnas meddelandespalter efter Miljödomstolens kungörelser – den enda möjligheten för oss att ta del av de stora miljöfrågorna, få kunskap om när, var och hur var de avhandlas.

Nils Blid

Styrelsen

Kjell Andersson, Lund, ordförande

Ann-Marie Gudmundsson,
Helsingborg, kassör

Linda Ekenberg, Helsingborg, ledamot

Peter Göransson, Helsingborg,
ledamot

Widar Narvelo, Helsingborg, ledamot

Arne Samuelsson, Ängelholm,
ledamot

Nils Blid, Malmö, adjungerad
Larsolof Carlsson, Helsingborg,
adjungerad

Kristin Johansson, Ängelholm,
adjungerad

Lennart Nilsson,
Ängelholm, adjungerad

Vår adress

Öresundsfonden
Karl X Gustavs gata 52
254 40 Helsingborg
Tel.: 042-27 13 55

Kontakta

Öresundsfonden

Hemsida:

www.oresundsfonden.m.se

Kjell Andersson tel: 046-13 86 45

Epost: kjell.andersson@tg.lth.se

Bli stödmedlem för 150 kr/år!

Företag endast 5.000 kr/år

Postgiro: 87671-4

Bankgiro: 5429-3709

Gräslökssill

Under semestern i Småland visade det sig att det var svårt att få tag på fina färska sillfiléer. Så när jag äntligen hittade dem köpte jag ett kilo med baktanken att göra Brantevikssill.

Tillbaka till stugan upptäckte jag att jag ju hade glömt att köpa färsk dill – ett måste för Brantevikssillen. Så vad kunde det bli i stället? Persiljan hade torkat bort (nästan), men gräslöken var jättefin. En genomgång av recepten – men inget med gräslök, så det fick bli en egen variant. Efter ett par dagar var den färdig – och succé.

Jag noterade ner ingredienserna och här är receptet:

Ingredienser

1000 g sill eller strömmingsfiléer

Lag

1 dl ättiksyra, 24 %

7 dl vatten

½ dl salt

Sås

3 dl crème fraiche

0,5 dl lättmajonäs

2 msk osötad senap (fransk senap)

1 msk söt svensk senap

1 vitlöksklyfta, pressad

3 dl finhackad färsk gräslök

ev salt och peppar

1. Blanda först lagen
2. Drag av skinnet från sillfiléerna och lägg dem i lagen. Låt dra i kylskåpet under 1 dygn.
3. Blanda ingredienserna till såsen och låt den också dra i kylskåpet 1 dygn
4. Efter 1 dygn, låt filéerna rinna av i ett durkslag och blanda sedan ner dem i såsen.
5. Smakar bäst efter ytterligare någon / några dagar kylskåpet.

Bäst är om sillfiléerna inte är för stora, men om de är långa, kan man med fördel dela dem.

Arne Samuelsson

Sillstim på besök...

150.000 kr ner i Öresund

Undervattenskameran utanför Helsingborg (ni hittar den på vår hemsida) har totalt kostat cirka 150.000 kronor. Det framgår av den rapport som i dagarna skickats in till Region Skåne – en av fem sponsorer. Vi har haft direkta utgifter på 53.500 kronor – återstoden är skänkta kostnader i form av bår, dykare, programmering, installation m m.

Kameran är populär och ger nya kunskaper, flera faktiskt oväntade. Under den senaste tiden har vi haft i snitt 15 besökare dagligen. Rekordsiffran noterades 3 mars i år med 368 besökare.

86 procent av besökarna är svenskar och tio danskar.

Flera besök från USA har noterats liksom från Australien, Saudiarabien och Ryssland.

Undervattenskameran har möjligtgjorts tack vare sponsorerne NEA i Helsingberg, Region Skånes miljövårdsfond, Reningsverket i Helsingborg, Yves Rocher, Helsingborg, och Öresundsvattensamarbetet.

...och horngäddor.